

téglafalára, a malom ÉNy-i sarkára bukkantak. A munkákat azonnal leállítottuk és a romok feltárására tettünk javaslatot. Kutatásainkat május 21. és június 19. között folytattuk, ahol összesen 6 árokkal kíséreltük meghatározni az urasági malom alaprajzát, méreteit, részleteit, építési periódusait. Az 1724-es térképen jelent meg először a malom lebontásáig jellegzetes, egy nagyobb és egy kisebb téglalapot mutató alaprajza, melyet az 1820 körüli és az 1821-es Rába szabályozási térkép is ábrázol. Ezzel az alaprajzzal a malom 1700 körül épülhetett fel. A középkori malom létére a történeti adatok és az 1667-es városalaprajz ábrázolása mellett régészeti bizonyítékaink is vannak. Ezek közül a kevés leletanyagban is dominánsnak mondható középkori, 13–15. századi kerámia jelenléte mellett a falak alapozásának középkori habarcsa, a középkori falmaradványokhoz csatlakozó, hétszer megújított téglapadló két alsó periódusa, illetve egy itt talált „GAB K” – 1630 körül vetett bélyeges téglá szolgált bizonyítékot. Az épület egészét alácölöpözték, megvédve attól, hogy a Rábába csússzon. Téglából, részben kőből rakott falait azonban négyzetes alakban összeácsolt gerendaváz alapozásra rakták, fehér, kavicsos habarcsba. Gryneus András dendrokronológiai vizsgálatának első eredményei alapján tudjuk, hogy az alapozásból kiemelt egyik gerenda utolsó évgyűrűje 1751-ből való, így a fát legkorábban, 1763-ban vághatták ki. A fenti eredmény építési periódust (fázist) jelenthet. A malom alapfalainak 120 és 130 cm, felmenő falainak 80–95 és 100 cm, válaszfalai esetében pedig az alapozásnak 80 cm, a felmenő falaknak 65 cm volt a szélessége.

Rekonstruálható a malom történeti alaprajzokon megismert, két egymás mellé épített téglalap formájú alaprajza. Az épület teljes hossza kb. 3500 cm (téglalapponkénti hossza kb. 2010 cm, illetve kb. 1500 cm, szélessége kb. 1300 cm, illetve kb. 650 cm) lehetett. ÉNy-i sarkához két kisebb méretű helyiséget ragasztottak, a K-i építményben alakítva ki a malom új bejáratát. Ennek alapfalai 80 és 100 cm, felmenő falai 60, 70 és 92 cm szélesek voltak. A Rába a malom aktív korában, szabályozása előtt a mai „Hótt Rába” medrében folyt. Vizét a malomgát segítségével vezették a malom Rába felőli oldalával párhuzamosan futó öt malompatakba, melyek oldalfalait, padlóját gerendákból, pallókból ácsolták. Öt, egyenként 120 cm, 190 cm, 200 cm, 180 cm valamint 280 cm széles malompatak épült öt malomkeréknek. Az épületben, a folyóval párhuzamos, megegyező lejtésű, 335 cm belméretű, deszkapadlós folyosót alakítottak ki, mely a fölöslegesen a malomba került vizet padlózata, valamint egy ellenkező irányba lejtő, fából készített csatorna segítségével a Rábába vezette vissza. A deszkapadló felszíne kb. 250 cm mélységben volt a mai park szintje alatt. Sajnos feltárásaink során a forrásaink szerint bizonyosan itt álló sánctól és bástyától egyelőre nem kaptunk újabb adatokat.

SIKLÓSI GYULA

207. Környe, Római erőd

(Komárom-Esztergom megye) Ró

2007. július 22. és augusztus 5. között két helyszínen folytattuk a környei régészeti kutatásokat. A Polgármesteri Hivatal udvara közvetlenül kapcsolódik a korábban É–D irányban kutatott területekhez (a Hegyalja utca vonalától D-re, Hrsz.: 289–290 és 298). Az Alkotmány utca 4. sz. alatti telken (Hrsz.: 284) egy 57 m hosszú és 1 m széles árok nyitására volt lehetőség, amelyet a telekhatárral párhuzamosan ÉNy–DK irányban lehetett kijelölni. A humusz alatti réteg kismértékben bolygatott volt a teljes felületen, egy helyen modern vízvezető csatorna metszete az árkot. Az árok É-i felében a humuszolás szintje alatt a mélyülés utáni felszinttisztítást követően nem mutatkozott semmi, ezért a D-i felét kutattuk részletesebben az altalajig. A humusz alatt a korábbi években megfigyelt 40–50 cm vastag planírréteg következett, benne principatus kori kerámiatörmelékkel. A planírréteget egy helyen megtörte egy szélesebb világosszürke, folyami kavicssal kevert humuszos sáv, amelynek szintjéből Galerius Maximianus Kr. u. 305–311 között vert érméje került elő. A feltárást és tisztítást követően egy épített út legfelső szintjének bizonyult. Az utat eredendően az altalajra rakták, majd többször megújították, miáltal az útfelszín vonala D felé tolódott. Két nagyobb építési, illetve használati szintet lehetett megkülönböztetni. A két nagyobb és egymástól elváló szintet többször megújították. Az utat a D-i szélén egy szabályos vízvezető árok határolta. Az útszintek meszes kötőanyaggal rögzített vastag kavicsrétegből álltak. A felső szint szélessége 5,8 m, az alatta húzódó korábbi szinttel együtt a teljes útfelszín 7,3 m széles volt. Iránya pontosan K–Ny-i, és valószínűleg megegyezik azzal a kövezett útvonallal, amit Bél Mátyás Környe falu közepén nagyjából 1 mérföld hosszan tudott követni a 18. században. Emellett párhuzamos a mai környei Alkotmány úttal.

Az út vonalához É-ről csatlakozott egy gerendaváz épület, amelyből két egymás mellé beállított 30–30 cm vastag gerenda tartóléka maradt meg, illetve egy vastag döngölt agyag padlószint, amely alatt 5 cm vastag mészréteg állt. A gerendalyukak szabályos téglalap alakúak, töltésükben kisebb kövek voltak, amelyekkel megtámogatták, beszorították a lyukakba állított gerendákat. A lyukak alja az altalajba mélyített, szájuk az út legjobban megépített szintjével esik egy vonalba. Az agyagos padlóba a római korban beásott kisebb gödörből egy Iulia Mamaea mellképes ezüst denarius (Kr. u. 222–235 között vert) és egy Diva Mariniana mellképes ezüst denarius (Kr. u. 253–260 között vert) került elő. A két érme segítségével az útfelszín legjobban megépített szakaszát, egyben a gerendaváz agyag- és mészpadlós épület időrendjét a 3. század közepénél korábbi időszakra, a század első felére lehetett keltezni. Az útfelszín alsóbb szintje és annak rétegei egészen az altalajig a 2. századra keltezhetők. Az agyagpadló alatt kerámiatörmelékkel vegyes

60 cm vastag humuszréteg volt, egészen az altalajig. Az agyagpadlót kemény, humuszos, kerámiatörmelées réteg fedte. Ez utóbbi szintje a késő római erőd területén máshol is megfigyelt planírréteg szintjével egyezett, valamint az állaguk is megegyező volt. Továbbá a szintje ugyanaz volt, mint a legkorábban feltűnt kavicsos szürke humuszos sáv, vagyis egyidős az út legkésőbbi azonosítható szintjével. A jelenségek együttese azt mutatja, hogy az utat a Kr. u. 3. sz. 60-as éveitől nem újították fel, de használták. Használatban állt akkor is, amikor a korábbi településnyomokat a késő római erőd építéséhez elplanírozták.

A régi iskola udvarán (Hrsz.: 2/3), a késő római erőd K-i falának vonalában, a K-i fal egy töredéke megvan még. Ennek vonalára merőlegesen nyitottunk egy kutatóárkot. Az erőd K-i falának árkát lehetett azonosítani és a fal néhány megmaradt töredékét. Az erőd falat teljesen kitermelték az iskola építésekor az 1890-es évek elején. Azonosítható volt továbbá a késő római planírréteg, amelybe beásták az erőd falának árkát. Az erőd fal árka alján egymás mellé vert szenesített cölöpök nyomait találtuk meg. A cölöpökkel az építendő fal alatti laza talajt erősítették a fal építése előtt. Egy keskenyebb (40 cm vastag) római kori falalapozás került még elő, amely párhuzamos volt az erőd fal vonalával. Ehhez merőlegesen, illetve ráakasztva egy 19. századi vályogfal-alapozás csatlakozott. A római kori falalapot itt tetten érhetően felhasználták az újkorban épület alapjaként.

Három további kis árkot ástunk az iskola udvarán, amelyekben az altalajig ható nyomtalan kitermelését tapasztaltuk minden római kori kőépületnek. Az iskola udvarán álló pincében azonosítható volt a falárok K-i vonala, a lépcsők pedig kőfalszerűen hatottak, a kornak megfelelő fehér színű mészhabarcscs kötőanyaggal a kövek között, ami a mai talajszint fölött már nem tekinthető meg, ezáltal feltehető, hogy Radnóti Aladárnak igaza volt, hogy a pince falazatának egy részét a késő római erőd K-i fala maradványának tekintette.

A planírrétegből mindkét helyszínen nagy mennyiségű principatus kori kerámia került elő, amely kronológiája az 1. század második felétől a 3. század közepéig terjed. Kiemelkedők a terra sigillata edénytöredékek, a raetiai edénytöredékek, valamint egy formatál töredéke, mely az aquincumi Pacatus formatálakkal mutat erőteljes hasonlóságot. Rajtuk kívül nagyobb mennyiségű szürke és sárga kerámiatöredékek, továbbá római kort megelőző forma- és díszítésvilágú házikerámia-töredékek kerültek elő.

Munkatársak: Agócs Nándor, Farkas István Gergő és Lengyel Ibolya egyetemi hallgatók (PTE), Forisek Péter egyetemi tanár (DTE), Lencsés Zsuzsanna (KÖH).

SZABÓ ÁDÁM

208. Körösújfalú határa

(Békés megye) R, B

2007. április 23-án helyszíni szemlét tartottam a település határában, a fúráspontra tervezett területén. A fú-

ráspontra tágabb környezetét bejárva két új, eddig nem ismert régészeti lelőhelyet találtam.

Sályi-dűlő: A Cigány-foki csatornától D-re, kb. 1100 m-re kanyargó, ÉK-DNy-i irányú, egykori érmeder magasan kiemelkedő É-i partján őskori, vélhetően rézkori edénytöredékeket figyeltem meg, kb. 150×80 m-es területen. A lelőhelyet átszeli a Százholdas erdő DK-i részétől kiinduló, É-D-i irányú, fákkal benőtt csatorna. A lelőhelytől alig 100 m-re Ny-ra helyezkedik el a Körösújfalú 34. sz. lelőhely, ám a két lelőhely egymáshoz való viszonyát nem sikerült tisztázni.

Százholdas erdő: A község határának DK-i részén, a Cigány-foki csatornától D-re, kb. 200 m-re elhelyezkedő Százholdas erdő nevű erdősáv DK-i sarkánál egy kicsiny, L-alakú, É-D-i tengelyű kiemelkedés található. A kiemelkedés tetején, kb. 100×50 m-es területen őskori, valószínűleg bronzkori edénytöredékeket figyeltem meg a felszínen. A felszín szántott és boronált, frissen bevetett volt, jó látási viszonyokat nyújtott.

LISKA ANDRÁS

209. Kőröshegy, szeméttelap (volt homokbánya)

(Somogy megye) Kö

2007. március 21-én a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti osztálya a Kőröshegyi Polgármesteri Hivataltól bejelentést kapott, hogy tereprendezés közben a korábbi homokbányában, melyet később szeméttelapként használtak, egy „körtemplom” maradványai kerültek elő. Az aznap tartott helyszíni szemlén megállapítottuk, hogy a terület azonos azzal, amelyen 1961-ben Dravetzky Balázs és Sági Károly, majd 1982-ben Magyar Kálmán kutatott. Földmunkát a templom területén nem végeztek, csupán az egykori szeméttelap feltöltése, valamint a fák, illetve bokrok kivágása közben észlelték az egykori, főként felszínen, illetve az egykori bányagödör metszetében is látható épületnyomokat.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

210. Kőszeg, Úrhajósok útja

(Vas megye) Kö

2007. május 19–20-án régészeti próbafeltárást végeztünk a 3344/41–46 hrsz. telkeken. Ennek során 3 szelvényt, összesen 425 m²-nyi felületet nyitottunk ki. Érdemi jelenséget – 2 sekély, az altalajba (sárga agyag, helyenként kavicsos) 6–8 cm-t mélyülő oszlophely kivételével – nem találtunk. Ugyanakkor megállapítottuk, hogy a humuszból – amely részben a domboldalról erodálódott – viszonylag nagy mennyiségű középkori edénytöredék gyűjthető. Feltételezhető, hogy a hajdani település vagy a jelenlegi építési területtől K-re, a mai (1980-as években épült) lakótelep területén volt, vagy ásatásunktól Ny-ra, a domboldalon lehetett, de az sem kizárt, hogy mindkét irányba kiterjedt. Mindkét esetben a település szélén, vagy ritkán beépített részén dolgoztunk.

ILON GÁBOR